

Edward Albees

TRÉ HØYE KVINNER

TRONDELAG TEATER 1995/96

TEATRET

Edward Albees
TRE HØYE KVINNER
(Three Tall Women)

Oversatt av Carl Jørgen Kiøning

Regi • Carl Jørgen Kiøning
Scenografi/kostymer • Per Kristian Solbakken
Musikk • Åsmund Feidje
Lysdesign • Morten Reinan
Masker/parykker • Else Lisø

A • Gerdi Schjelderup
B • Mona Jacobsen
C • Kjersti Elvik
Gutten • Erik Ulfsby

Inspisient • Erik Johansen
Sufflør • Ells-Beth Lyse
Rekvisitør • Turid Bjørnsen
Lyd • Mikael Gullikstad

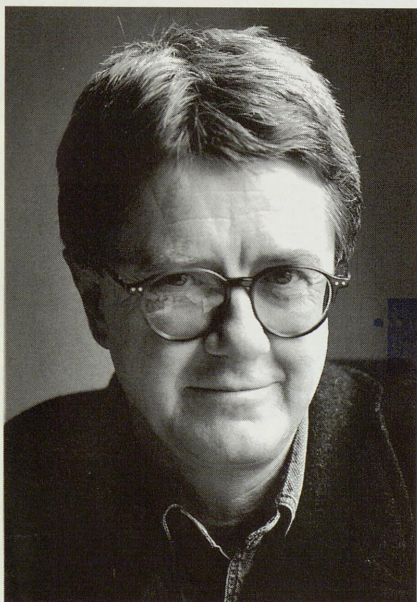
Foto fra prøvene • Morten Krogvold
Plakatfoto • Jørn Adde
Grafisk design • Mette Renée Green
Program • May Selmer
Ansvarlig utgiver • Terje Mærli

Kulisser og kostymer er produsert i teatrets egne verksteder
Fotografering og lydopptak under forestilling er ikke tillatt

Trøndelag Teater takker Oslo Nye Teater for at de avstod
fra retten til Norgespremieren på *Tre høye kvinner*.

Rettigheter • Nordiska Strakosch Teaterförlaget

Premiere i Arbeiderforeningen 9. september 1995

Nasjonalbiblioteket
Depotbiblioteket

Teatersjef
Terje Mærli:

DET LILLE I DET STORE

Åpningsreplikken i *Tre høye kvinner* er: "Jeg er ENOIGNITTI", og de tre ordene fanger inn en hel verden av opplevelse. Hvilket liv hun har levet! Hele det 20. århundret på langs: Den teknologiske utviklingen, ideologienes vekst og fall, kriger og terror etc ... etc.

Enognittiåringen sitter til doms over eget liv. En skjebne som i de viktigste enkelthetene har få berøringspunkter med scenarioet streket opp ovenfor.

Enognittiåringens liv har kretset om forholdet til de nærmeste. De har vært med på å gi livet mening på godt og ondt.

Nådeløst søker hun i fortidens landskap, og alltid "nærsynt" i forhold til verden utenfor. Det er kanskje i en slik "nærsynthet" at vi mennesker greier å leve meningsfylt?

Det paradoksale samspillet mellom fødsel og død, kunne like gjerne tilsi at det er liten grunn til å utsette slutten, men folk flest synes at oppholdet mellom de to ytterpunktene er av så stor betydning at de kjemper mot det uungåelige, og da er forholdet til de nærmeste den viktigste faktoren på plussiden.

Det er vel ikke tilsynelatende synd på Edward Albees *Tre høye kvinner*. Ikke desto mindre er de sårbare sett i relasjon til ethvert menneskes ønske om nærhet og varme og til å leve et verdig liv.

De tre kvinnene representerer "det lille i det store". Denne grunn-tanken følger teatret inn i den nye sesongen.

Velkommen!

Edward Albee ble født i Washington D.C. den 12. mars 1928. To uker gammel ble han adoptert av den meget velstående Reed Albee og hans tyve år yngre hustru, Frances.

Forholdet mellom foreldrene var spent, noe som ikke utelukkende skyldtes aldersforskjellen. De var svært ulike. Reed Albee var en beskjeden, kortvokst mann av få ord, mens Frances var en høy, elegant og dominerende kvinne som henga seg til all den luksus hun kunne skaffe seg for ektemannens penger.

Edward var et bortskjemt og

vanskelig barn. Han fikk alt han pekte på, og hjemme hadde han en hel tjenerstab til disposisjon. Til tross for den materielle velstanden, fant han seg ikke tilrette i hjemmet. Han kunne aldri forsone seg med det faktum at han var adoptert.

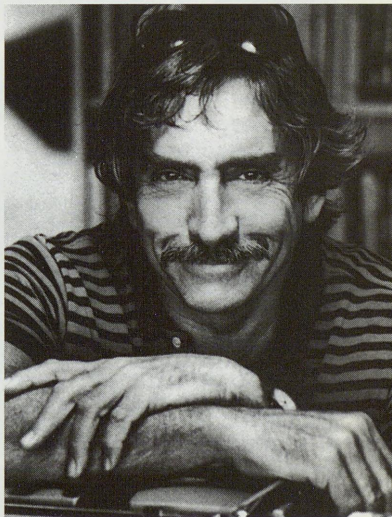
Spesielt vanskelig var forholdet til Frances. Ingenting han gjorde var riktig i hennes øyne, han følte seg utilstrekkelig, som en "feilvare".

Situasjonen bedret seg ikke med årene. Edward var i stadig opposisjon. Skolegangen var kaotisk. I løpet av 1938 - 1943 ble han utvist fra tre læreanstal-

Det er riktig at jeg ble adoptert av en høy og sterk kvinne, at jeg var ulykkelig, rømte hjemmefra flere ganger og til slutt dro min vei for godt da jeg var atten. Jeg ville skrive et skuespill om Frances, som var et sammensatt og dominerende vesen. Men det endte med at jeg fant opp denne kvinnen - samtidig som hun er basert på en virkelig person.

Edward Albee, 1994

Vi likte ikke hverandre. Jeg var en skuffelse for henne. Hun hadde sine grunner for sin oppførsel. Når man kjøper noe, vil man at det man har kjøpt skal innfri forventningene. Har det en sprekk eller en ripe, vil man sende det tilbake til forretningen.

ter, den siste et militærakademi hvor disiplin sto høyt i kurs. Trass i det frynsete rullebladet, ble han imidlertid tatt opp ved Choate School i Connecticut, en av Amerikas mest kjente privatskoler. Her møtte han en forståelse, ikke bare som menneske, men også for det talentet ingen andre hadde lagt vekt på. Siden han var seks år gammel, hadde Edward nemlig skrevet poesi. Lærerne på Choate oppmuntret ham til å dyrke det litterære anlegget, og i løpet av de to neste årene fikk han utgitt noveller, dikt, essays og et skuespill med tittelen *Schism*.

Universitetsstudiene var hverken målrettede eller langvarige. Edward tilbragte tre semestre ved Trinity College i Connecticut, opptatt med studentteater, og sluttet på grunn av ugyldig fravær ved gudstjenestene og matematikkforelesninger.

En kort periode i 1948 ved Columbia og University of Washington satte et punktum for hans akademiske karriere. Samtidig kom det endelige bruddet med familien.

Foreldrene var lite begeistret for at sønnen ble utestengt fra universitet. Spesielt Frances. Hun hadde aldri akseptert at Edwards ambisjoner gikk i en litterær retning. Da han tillot seg å bryte forlovelsen med en sosispike - en forlovelse som de hadde tvunget igjennom - var begeret fullt. Edward ble kastet ut hjemmefra, og han ble gjort arveløs.

I en ytterst beskjeden liten leilighet i Greenwich Village, New York, fant han et fristed, sammen med sin venn, komponisten William Flannegan.

Kunstnermiljøet virket positivt og stimulerende på den sinte, unge mannen. I ti år levde han som forventet av en ambisiøs og fremadstrebende amerikansk forfatterspire - av inntekter fra strøjobber i butikker, på kontor

og hoteller. Når han ikke satt ved skrivemaskinen, brukte han all fritiden til å se teater.

Blant de forskjellige genre han hadde beskjeftiget seg med, var det i teatret han til slutt skulle finne en nisje som førte til anerkjennelse og berømmelse. Han hadde skrevet iherdig, uten å nå frem med sitt budskap. Frustrasjonen vokste, og

nærmet seg et krisepunkt på det personlige plan. På en reise til Italia traff han imidlertid forfatteren Thornton Wilder - et møte som skulle bli avgjørende for Albees fremtid som skribent. Wilder rådet sin yngre og ubefestede kollega å glemme både prosaen og poesien. Dramatikk var det eneste han fra nå av måtte konsentrere seg om.

Det gjør Edward Albee, og anerkjennelsen blir snart et faktum. I løpet av tre uker, det året han fyller tredve, skriver han *The Zoo Story*, dedikert til William Flannegan. Skuespillet får en overveldende mottagelse ved urpremieren i Wien 1959. Året etter blir det stor suksess i New York - med hele 582 forestillinger. Albee har nådd dit han hadde tenkt seg, og fortsetter den dramatiske løpebanen med stykker som *The Death of Bessie Smith*, *The Sandbox*, *The American Dream*, *Who's Afraid of Virginia Woolf* (filmet i 1966 med paret Taylor og Burton), *A Delicate Balance* (filmet i 1973 med Katharine Hepburn og forfatteren som regissør), *Tiny Alice* og *All Over*. Hans dramatiske produksjon teller langt flere titler, og mottagelsene har til tider vært variable. Suksess eller fiasko spiller ingen rolle for Edward Albee. Han skriver etter sitt eget hode og sine egne følelser, og hva publikum synes "kan han ikke ta noe hensyn til". *Tre høye kvinner* fikk etter urpremieren på The English Theatre i Wien i 1991 en enestående positiv mottagelse - det fantes overhodet ingen kritisk røst. Heller ikke dette gjorde spesielt inntrykk på forfatteren: "Neste gang noe slikt skjer, er jeg vel omkring 87 år", kommenterte han lakonisk.

Livet kan bare forståes

baklengs, men det må leves forlengs.

Søren Kierkegaard

Glemselen er gjenkjennelsen som ikke finner sted

Glemselen er de sorte skulpturene som holder pusten i hukommelsens lys, og gjør hendene urolige, famlende etter gjerning.

Fra "Tanker og andre bedrifter" av Torgeir Schjerven
(Gyldendal Norsk Forlag 1989)

Alder og visdom

Det er ingen problemer med kroppen
den greier godt å bli gammel av seg selv
hår blir grått, rynker skriver seg inn
muskler slappe, øyne uten farge
men særlig den som er så gammel
at en har fått være ung og halv-ung ganske lenge
har litt av et strev med å legge om
sitt rollefag - for det å bli vis
tar visst ca. dobbelt så lang tid
som det å bli gammel - så ennå
er ikke levealderen, som er altfor lang
for kvinner i vestlige velstandsland
(det finnes i Norge idag 493 000 kvinner mellom 50 og 70)
lang nok til å oppnå visdom, hva er det?
På det enkleste plan: vite at en er den en er
og samtidig
alle de en har vært
og ha for fem øre til overs

Magli Elster i "Kvinner speil"
(Den norske bokklubben 1976)

Eva Beverfelt i rapporten *Livsløp og livshistorier:*

Felles for oss alle er at vi til en hver tid preges av vår fortid, og av forhåpninger eller usikkerhet om fremtiden. Og jo eldre vi blir, desto klarere fremstår mønstret av vaner og væremåte, av holdninger og reaksjonsmåter formet gjennom det mylder av små og store opplevelser livet har beriket oss med - eller utsatt oss for.

Dagen i morgen og de muligheter som ligger i den, vil ha sin betydning for tilværelsen her og nå også i alderdommen. Men tidsperspektivet vil uavvendelig forsnevres i retning av én dag om gangen. Muligheten for å realisere de ugjorte ting, for å

rette opp feiltrinn og realisere ønsker og drømmer, blir stadig svakere.

Selvransakelse og beskjeftigelse med minner veksler i intensitet og dybde fra det ene mennesket til det andre. Uansett vil nåtiden være preget av forsoningen med livet slik det er blitt, tilfredshet med det, eller av bitterheten over en skjebne som føles tung og urettferdig.

Dermed kan den eldre generasjon og det enkelte gamle menneske bare forstås ved å gå inn i den aktuelle tidsepoken for oppvekst og voksen alder - og i den enkeltes livshistorie.

E.B

Forsker Kirsten Danielsen:

En livshistorie er en retrospektiv fortelling om ens eget liv. Det kan se ut som om jo større avstand det er mellom hendelser det berettes om og beretterøyeblippet, desto mer vil historien bli handlingsorientert og ikke følelsesorientert.

Selvets meningsdanning vil skje under ulike vilkår, med ulike "betydningshorisonter" avhengig av livsfase og når i livsløpet den enkelte befinner seg. Tiden - levetiden - gir i seg selv ulik mening til den livsfase en står oppe i. I ungdommen, med en kort fortid og en lang fremtid som kan oppleves som uendelig, ligger det i den uvisse frem-

tid muligheter for at livet kan ta mange vendinger. Samspillet av ytre betingelser, sosial arv, tilfeldigheter, personlighet, egne valg og målbevissthet - gir rom for ulike livsløp, og endring av livsløpet sett i lys av en lang fremtid.

Gi meg tiden tilbake, tenkte han. Gi meg den riktige tiden tilbake. Dengang alt liksom var fylt av evighet. Dengang hver enkelt handling, hvert menneske - jeg selv også - var fylt av evighet og betydning. Gi meg det tilbake, sier Jason i romanen "Salme ved reisens slutt" (Fosnes Hansen 1990).

Selv om den sosiale arven er mer styrende, begrensningene flere og mulighetene mindre enn egen opplevelse gjerne tilsier, gjenstår likevel at hver ny dag innebærer nye muligheter, og jo flere nye dager man har foran seg, desto flere muligheter.

Samtidig med at en blir eldre og årvisst spiser av sin fremtid, dess flere av sine livsmuligheter legges bak en, og dess mer fast

lagt blir ens livsløp. Det som til sist blir utfordringen i alderdommen, er en akseptering av at ens ene og eneste levnetsløp måtte bli det det ble til, og at det nødvendigvis ikke kunne vært erstattet av noe annet.

Livet - i hvert fall det jordiske - må i høy alder betraktes, fortolkes og gis mening i tilbakeblikk som innbefatter hele det levde livet. Om livsløpet er gitt ved

sin avslutning, kan likevel fortolkningen av det som har vært, modifieres i pakt med alderdommens erfaringer.

Når mye av det som tidligere understøttet selvet i aktivt samspill er blitt borte, kan fortiden og fortolkningen av denne bli desto viktigere for å opprettholde selvbildet og gi mening til det liv som er levd.

K.D

Selvbildet i en omsorgssituasjon

For at verdigheten ikke skal gå helt tapt i forhold hvor den ene av partene er avhengig av den omsorgen en annen gir, er det ulike måter å opprettholde balansen eller markere seg i forhold til hjelperen. Forsøk på å ivareta et mest mulig positivt selvbilde kan arte seg forskjellig fra personlighet til personlighet.

Overdreven takknemlighet kan brukes som betalingsmiddel,

selv om det synes å være et klart underlegenhetstegn.

Likevel kan det gi god gevinst å være en god mottager. Små gaver og uttrykt forståelse for den hjelperen som "sårt kan trenge en oppmuntring", bevirker at omsorgsmottageren får ivaretatt visse sider ved sin giverposisjon, selv om både sinne og krav kan ligge bak overflaten.

hjelperen i de tilfeller hvor det blir stilt store krav til måten tingene gjøres på. Det som for andre kan virke som uvesentlige detaljer, kan være svært presserende for den eldre følelse av egenverd. Dette gjelder ikke bare klær og utseende. For mange kvinner kan hjemmet være en viktig selvrepresentasjon, slik at kravet om "hjelp til å pusse sølvkandelabre" ikke er så absurd som det kan fortone seg hvis en går ut fra en ytre behovsvurdering.

En form for distansering fra en vanskelig situasjon i nåtiden er representert med hjelpeavhengige som omtrent ensidig definerer seg gjennom det de har vært heller enn gjennom det de er i dag. Fortiden får en egen glans, en glans den kanskje aldri har hatt i virkeligheten, men som viser at dagens utgave av en selv er ugyldig som selvrepresentasjon. Dette kan gjelde med hensyn til avhengighet av omsorg og hjelp, men også "syting og klaging" og forsøk på å dominere, kan bortforklares og ugyldiggjøres ved at "dette er ikke egentlig meg". At dette er fortvilte forsøk på å opprettholde en vakkende selvaktelse kan gjøre det lettere å forstå, men det kan allikevel være vanskelig å forholde seg til for en som har omsorgen.

Ved flere av de strategiene som benyttes ligger en fare for at det skapes ytterligere avstand til andre, og egentlig ikke styrker bildet av gamle kvinner utad.

Kilde:
Rapporten *Kvinner blir gamle*
(Norsk gerontologisk institutt 1990)

En annen reaksjon er å innta en dominerende posisjon. Ved en ovenfra og nedad-holdning markeres hvem som egentlig er sjefen i huset. Dette kan noen ganger ses i sammenheng med en maktorientert måte å fungere på generelt, eller som en siste skanse for selvhevdelse på grunn av tidligere undertrykking.

Maktdemonstrasjonen behøver ikke stå så sentralt i forhold til

“Nå har jeg bare en altfor sterk følelse av at nyttårsdagene er regnskapsdager. Jeg begynner å foreta beregninger angående det sannsynlige antall av mine gjenstående leveår, og gremmes over hver stund som går, slik gjerrigknarken jamrer seg over hvert øre han må ut med.

Etter hvert som mine gjenstående leveår blir både færre og kortere, begynner jeg å tillegge hver måned og hver dag av dem større verdi, og jeg skulle gjerne legge min svake finger på hjulet i det store urverk som markerer deres flukt.

Jeg kan ikke forlike meg med tanken på å ‘forsvinne som en veveres skyttel’.

Forskjellige poetiske bilder gir meg ingen trøst, de gyter ingen honning i den bitre drikken i dødsvisshetens beger. Hva som helst som går meg imot eller berører mine kretser, fører mine tanker hen på døden. Alle tanker om noe som er et onde av mindre omfang løper sammen i dette store pestsåret, liksom usunne kroppsvæsker samles til en verkebyll ...”

Charles Lamb, engelsk forfatter

Premiere 30. september på Nedre Elvehavn

Pierre de **FIGAROS BRYLLUP**
Beaumarchais: - en vanvittig dag -

Premiere i midten av november i Arbeiderforeningen

Saint-Exupéry: Den ^{*} lille prinsen

Premiere i begynnelsen av januar på Nedre Elvehavn

steve tesich: under
stjerne
himmelen

Premiere i midten av februar i Arbeiderforeningen

Henrik Ibsen: Et dukkehjem

Norgespremiere i midten av mars på Nedre Elvehavn

George Tabori: *Goldberg*
variasjoner

Flere overraskelser på programmet!

Trøndelag Teater - Billetter bestilles på telefon 73 52 40 00

